

Byggevejledning

udarbejdet i samarbejde mellem alle stifter

				
Kirke	Kirkegård	Bygninger og arealer udenfor kirkegården	Præsteembedets ejendomme	Køb og salg af fast ejendom
				
Konsulenter	Stikord	Blanketter og artikler m.m.	Andre regler	Hvem må hvad..?

(printvenlig version – okt. 2013)

Indhold

Bygge- og anlægsopgaver	3
Kirke	4
Kirkebygning - udvidelse, ombygning og ændring	5
Kirkebygning over 100 år - istandsættelse	7
Kalkmalerier - istandsættelse/restaurering	9
Varmeanlæg - istandsættelse, ombygning eller udskiftning	10
Orgel - istandsættelse, ombygning eller udskiftning	12
Inventar over 100 år - ændring / istandsættelse	14
Klokke - etablering af automatisk ringeanlæg UDEN indgreb i bygningsdele eller inventar over 100 år	16
Klokke - etablering af automatisk ringeanlæg MED indgreb i bygningsdele eller inventar over 100 år samt nedføring af reb til manuel ringning	18
Kunstnerisk udsmykning - ændring/istandsættelse	20
Ikke-løse kunstgenstande - anskaffelse	22
Kirkegård	23
Kirkegårdens indretning	24
Kirkegården - anlæggelse, udvidelse, nedlæggelse	26
Bygninger på kirkegården - opførelse, ombygning, nedrivning	28
Kirkegårdens indhegning/dige/indgangspartier	30
Bygninger og arealer uden for kirkegården	31
Bygninger udenfor kirkegården til brug for kirke/kirkegård	32
Parkeringsplads - til kirken og/eller kirkegården	34
Præsteembedets ejendomme	36
Tjenestebolig for en præst - IKKE fredet bygning	37
Tjenestebolig for en præst - FREDET bygning	39
Præstegårdsbrug / landbrugsbygning, beboelses- eller avlsbygning	41
Køb og salg af fast ejendom	43
Køb af fast ejendom til brug for kirke eller kirkegård	44
Køb af fast ejendom til brug for præsteembede	46
Køb af landbrugsjord med eller uden bygninger til brug for præsteembede	48
Salg af fast ejendom tilhørende kirken	49
Salg af tjenestebolig for præst	51

Salg af præstegårdsbrug - landbrugsjord med eller uden bygninger	53
Stikord	56
• Arbejdsmiljø	56
• Arbejdspladsvurdering	57
• Byggeprogram	57
• Dispositionsforslag.....	57
• Forprojekt/skitseforslag.....	57
• Hovedprojekt/detailforslag.....	57
• Ideoplæg	58
• Projekteringsfaser.....	58
• Projekteringsforslag.....	58
• Tilgængelighed.....	59
• Statstilskud.....	59
• Principgodkendelse	59
• Rådgivningsaftale/aftale om teknisk rådgivning og bistand	59
• Udlånspolitik / lån i stiftsmidlerne	59
• Økonomi / finansiering	60
Blanketter og artikler m.m.	62
Andre regler	63
Hvem må hvad?	64
• Menighedsrådet:	64
• Provstiudvalget:.....	64
• Stiftsøvrigheden:	65

Bygge- og anlægsopgaver

Stifterne har i fællesskab udarbejdet en vejledning til brug for menighedsråd og provstiudvalg i forbindelse med byggesager indenfor folkekirken, herunder en oversigt over de konsulenter, som de kirkelige myndigheder benytter, i forbindelse med sagsbehandlingen.

Hensigten med vejledningen er, at menighedsråd og provstiudvalg kan læse/udskrive den relevante vejledning når et byggeprojekt er under opstart.

Ligeledes kan provstiudvalget orientere menighedsrådet om den relevante vejledning, når udvalget (f.eks. via budgetsamråd) er bekendt med et konkret byggeprojekt.

Vejledningen bliver løbende opdateret og udbygget

Kirke

Kirkebygning

Kirkebygning - udvidelse, ombygning og ændring

Kirkebygning over 100 år - istandsættelse

Kalkmalerier - istandsættelse / restaurering

Inventar og installationer

Varmeanlæg - istandsættelse, ombygning eller udskiftning

Orgel - istandsættelse, ombygning eller udskiftning

Inventar over 100 år - ændring / istandsættelse

Klokke - etablering af automatisk ringeanlæg UDEN indgreb i bygningsdele eller inventar over 100 år

Klokke - etablering af automatisk ringanlæg MED indgreb i bygningsdele eller inventar over 100 år

Udsmykning

Kunstnerisk udsmykning - ændring / istandsættelse

Ikke-løse kunstgenstande - anskaffelse

Kirkebygning - udvidelse, ombygning og ændring

Godkendende myndighed: Stiftsøvrigheden

Indledende fase

Menighedsrådet orienterer provstiudvalget om planerne/opgaven.

Menighedsrådet definerer opgaven eventuelt med bistand fra stiftsøvrighedens konsulenter.

Provstiudvalget indpasser opgaven i provstiets økonomi.

Menighedsrådet indhenter som hovedregel rådgivningsbistand fra en arkitekt. I større sager skal menighedsrådet antage en arkitekt, der har grundigt kendskab til kirkebygninger. I disse sager skal der indgås en rådgivningsaftale med arkitekten som totalrådgiver. Eventuel ingeniørbistand tilknyttes i samråd med arkitekten. Menighedsrådet beder arkitekten om at udarbejde et udkast til rådgivningsaftale, som bør sendes til stiftsøvrigheden til udtalelse inden menighedsrådet underskriver aftalen.

Ansøgningsfasen

Menighedsrådet indsender skitseforslag vedlagt budgetramme og finansieringsforslag gennem provstiudvalget.

Stiftsøvrigheden forelægger skitseforslaget for:

Eventuelle specialkonsulenter

Kgl. bygningsinspektør

Nationalmuseet (hvis kirken er over 100 år gammel)

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse om skitseforslaget.

Menighedsrådet udarbejder detaljeret projekt (for-/hovedprojekt med tegninger og beskrivelser).

Stiftsøvrigheden foretager fornyet høring af konsulenter.

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse i sagen. Ansøgning om lån bevilges i overensstemmelse med den lånepolitik, der er fastsat af Stiftsrådet.

Byggefase

Menighedsrådet skal i samarbejde med den rådgivende arkitekt indhente håndværkertilbud efter gældende regler – (se [Konkurrencestyrelsens hjemmeside](#)).

Menighedsrådet

- sætter arbejdet i gang i samarbejde med den rådgivende arkitekt
- deltager sammen med arkitekten i byggemøder og afleveringsforretning jf. AB 92
- indkalder entreprenør til 1 års og 5 års eftersyn jf. AB 92

Aftaler med entreprenører og leverandører om bygge- og anlægsopgaver skal indgås i henhold til [AB 92](#).

Regnskabsfasen

Menighedsrådet får udbetalt og afvikler eventuelt lån i stiftsmidlerne efter stiftsøvrighedens udlånspolitik fastsat af Stiftsrådet.

Regelgrundlaget

Lovbekendtgørelse nr. 77 af 2. februar 2009 af lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde, § 2, stk. 3.

Bekendtgørelse nr. 1238 af 22. oktober 2007 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 2.

Læs mere: Kirkeministeriets vejledning fra 2001 om kirker og kirkegårde, side 32.

Kirkebygning over 100 år - istandsættelse

Godkendende myndighed: Stiftsøvrigheden

Indledende fase

Menighedsrådet orienterer provstiudvalget om planerne/opgaven.

Menighedsrådet definerer opgaven eventuelt med bistand fra Stiftsøvrighedens konsulenter.

Provstiudvalget indpasser opgaven i provstiets økonomi.

Menighedsrådet indhenter som hovedregel rådgivningsbistand fra en arkitekt. I større sager skal menighedsrådet antage en arkitekt, der har grundigt kendskab til kirkebygninger. I disse sager skal der indgås en rådgivningsaftale med arkitekten som totalrådgiver. Eventuel ingeniørbistand tilknyttes i samråd med arkitekten. Menighedsrådet beder arkitekten om at udarbejde et udkast til rådgivningsaftale, som bør sendes til Stiftsøvrigheden inden menighedsrådet underskriver aftalen.

Ansøgningsfasen

Menighedsrådet indsender skitseforslag vedlagt budgetramme og finansieringsforslag gennem provstiudvalget.

Stiftsøvrigheden forelægger skitseforslaget for:

Eventuelle specialkonsulenter

Kgl. bygningsinspektør

Nationalmuseet

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse om skitseforslaget.

Menighedsrådet udarbejder detaljeret projekt (for-/hovedprojekt med håndværkertegninger og beskrivelser).

Stiftsøvrigheden foretager eventuelt fornyet høring af konsulenter.

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse i sagen. Ansøgning om lån bevilges i overensstemmelse med den lånepolitik, der er fastsat af Stiftsrådet.

Byggefase

Menighedsrådet skal i samarbejde med den rådgivende arkitekt indhente håndværkertilbud efter gældende regler – (se [Konkurrencestyrelsens hjemmeside](#)).

Menighedsrådet

- sætter arbejdet i gang i samarbejde med den rådgivende arkitekt
- deltager sammen med arkitekten i byggemøder og afleveringsforretning jf. [AB 92](#)
- indkalder entreprenør til 1 års og 5 års eftersyn jf. [AB 92](#)

Aftaler med entreprenører og leverandører om bygge- og anlægsopgaver skal indgås i henhold til [AB 92](#).

Regnskabsfasen

Menighedsrådet får udbetalt og afvikler eventuelt lån i stiftsmidlerne efter Stiftsøvrighedens udlånspolitik fastsat af Stiftsrådet.

Regelgrundlaget

Lovbekendtgørelse nr. 77 af 2. februar 2009 af lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde §2 og 3.

Bekendtgørelse nr. 1238 af 22. oktober 2007 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 2.

Læs mere: Kirkeministeriets vejledning fra 2001 om kirker og kirkegårde, side 16-17 og 32-33.

Kalkmalerier - istandsættelse/restaurering

Godkendende myndighed: Stiftsøvrigheden

Indledende fase

Menighedsrådet orienterer provstiudvalget om planerne/opgaven.

Menighedsrådet definerer opgaven med bistand fra Nationalmuseet. Menighedsrådet anmoder Nationalmuseet om en besigtigelsesrapport og evt. et prisoverslag.

Rapporten er gratis og bestilles pr. telefon 41 20 61 21 eller e-mail: kirkekonsulenter@natmus.dk. Rapporten indeholder en vurdering af kalkmaleriernes tilstand og opstiller retningslinjer for istandsættelsesarbejdet.

Menighedsrådet indhenter tilbud/overslag på istandsættelsesarbejdet ved konservatorværksted/-er.

Provstiudvalget indpasser opgaven i provstiets økonomi.

Ansøgningsfasen

Menighedsrådet indsender forslaget vedrørende arbejdernes udførelse til stiftsøvrigheden via provstiudvalget, vedlagt budgettramme og finansieringsforslag.

Stiftsøvrigheden forelægger forslaget for:

Nationalmuseets kirkekonsulenter

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse i sagen. Ansøgning om lån bevilges i overensstemmelse med den lånepolitik, der er fastsat af Stiftsrådet.

Udførelsesfasen

I sager af denne karakter vil arbejdet skulle udføres af særligt sagkyndige/Nationalmuseet/konservatorer.

Menighedsrådet sætter arbejdet i gang, eventuelt i samarbejde med Nationalmuseet.

Regnskabsfasen

Menighedsrådet får udbetalt og afvikler eventuelt lån i stiftsmidlerne efter stiftsøvrighedens udlånspolitik fastsat af Stiftsrådet.

Regelgrundlaget

Lovbekendtgørelse nr. 77 af 2. februar 2009 af lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 4 (restaurering af kalkmalerier).
Bekendtgørelse nr. 1238 af 22. oktober 2007 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 2 og 11 stk. 3 (istandsættelse af kunstnerisk udsmykning, der er over 100 år gammel).

Læs mere: Kirkeministeriets vejledning fra 2001 om kirker og kirkegårde, side 33.

Varmeanlæg - istandsættelse, ombygning eller udskiftning

Godkendende myndighed: Stiftsøvrigheden

Indledende fase

Menighedsrådet orienterer provstiudvalget om planerne/opgaven.

Menighedsrådet definerer opgaven eventuelt med bistand fra Stiftsøvrighedens konsulenter.

Provstiudvalget indpasser opgaven i provstiets økonomi.

Menighedsrådet indhenter som hovedregel rådgivningsbistand fra en arkitekt. I større sager skal menighedsrådet antage en arkitekt, der har grundigt kendskab til kirkebygninger. I disse sager skal der indgås en rådgivningsaftale med arkitekten som totalrådgiver. Ingeniørbistand tilknyttes opgaven i samråd med arkitekten. Menighedsrådet beder arkitekten om at udarbejde et udkast til rådgivningsaftale, som bør sendes til Stiftsøvrigheden inden menighedsrådet underskriver aftalen.

Ansøgningsfasen

Menighedsrådet indsender skitseforslag vedlagt budgetramme og finansieringsforslag gennem provstiudvalget.

Stiftsøvrigheden forelægger skitseforslaget for:

Varme-, energi- og klimakonsulent
Kgl. bygningsinspektør
Nationalmuseet (hvis kirken er over 100 år gammel)

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse om skitseforslaget.

Menighedsrådet udarbejder detaljeret projekt (for-/hovedprojekt med håndværkertegninger og beskrivelser).

Stiftsøvrigheden foretager eventuelt fornyet høring af konsulenter.

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse i sagen. Ansøgning om lån bevilges i overensstemmelse med den lånepolitik, der er fastsat af Stiftsrådet.

Byggefasen

Menighedsrådet skal i samarbejde med den rådgivende arkitekt indhente håndværkertilbud efter gældende regler (se [Konkurrencestyrelsens hjemmeside](#)).

Menighedsrådet

- sætter arbejdet i gang i samarbejde med den rådgivende arkitekt
  - deltager sammen med arkitekten i byggemøder og afleveringsforretning jf. [AB 92](#)
  - indkalder entreprenør til 1 års og 5 års eftersyn jf. [AB 92](#)
- Aftaler med entreprenører og leverandører om bygge- og anlægsopgaver skal indgås i henhold til [AB 92](#).

Regnskabsfasen

Menighedsrådet får udbetalt og afvikler eventuelt lån i stiftsmidlerne efter stiftsøvrighedens udlånspolitik fastsat af Stiftsrådet.

Regelgrundlaget

Lovbekendtgørelse nr. 77 af 2. februar 2009 af lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 2.

Bekendtgørelse nr. 1238 af 22. oktober 2007 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 4.

Cirkulæreskrivelse nr. 12050 af 10. august 1993 om vejledning vedrørende udførelse og brug af kirkevarmeanlæg.

Læs mere: Kirkeministeriets vejledning fra 2001 om kirker og kirkegårde, side 33-34.

Orgel - istandsættelse, ombygning eller udskiftning

Godkendende myndighed: Stiftsøvrigheden

Indledende fase

Menighedsrådet orienterer provstiudvalget om planerne/opgaven.

Menighedsrådet definerer opgaven eventuelt med bistand fra stiftsøvrighedens konsulenter/orgelbyggerfirma/andre orgelsagkyndige.

Provstiudvalget indpasser opgaven i provstiets økonomi.

I sager om anskaffelse af nyt orgel skal der indgås en rådgivningsaftale med en arkitekt med særligt kendskab til kirkebygninger. Arkitekten skal påtage sig opgaven som totalrådgiver.

I sager om ændring af orgelfacade indhenter menighedsrådet som hovedregel tillige rådgivningsbistand fra en arkitekt.

Menighedsrådet beder arkitekten om at udarbejde et udkast til rådgivningsaftale, som bør sendes til Stiftsøvrigheden inden menighedsrådet underskriver aftalen.

Ansøgningsfasen

Menighedsrådet indsender skitseforslag vedlagt budgetramme og finansieringsforslag gennem provstiudvalget.

Stiftsøvrigheden forelægger forslaget for

Orgelkonsulenten
Kgl. bygningsinspektør
Nationalmuseet (hvis orglet/kirken er over 100 år gammel)

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse om skitseforslaget.

Menighedsrådet udarbejder evt. detaljeret projekt (for-/hovedprojekt med tegninger og beskrivelser).

Stiftsøvrigheden foretager eventuelt fornyet høring af konsulenter.

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse i sagen. Ansøgning om lån bevilges i overensstemmelse med den lånepolitik, der er fastsat af Stiftsrådet.

Byggefasen

Menighedsrådet skal i samarbejde med den rådgivende arkitekt indhente tilbud efter gældende regler – (se [Konkurrencestyrelsens hjemmeside](#)).

Menighedsrådet

- sætter arbejdet i gang i samarbejde med rådgivende arkitekt
- indgår kontrakt med orgelbygger jf. [orgelcirkulære nr. 193 af 15. oktober 1975](#)
- afholder godkendelsesforretning inden betaling af sidste rate jf. [orgelcirkulære nr. 193 af 15. oktober 1975](#)

Regnskabsfasen

Menighedsrådet får udbetalt og afvikler eventuelt lån i stiftsmidlerne efter stiftsøvrighedens udlånspolitik fastsat af Stiftsrådet.

Regelgrundlaget

Lovbekendtgørelse nr. 77 af 2. februar 2009 om lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 2.

Bekendtgørelse nr. 1238 af 10. oktober 2007 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 4.

Cirkulære nr. 193 af 15. oktober 1975 om affattelse af tilbud vedrørende levering og istandsættelse af kirkeorgler.

Se orgelvejledning og licitationsmateriale (materialet er under udarbejdelse)

Læs mere: Kirkeministeriets vejledning fra 2001 om kirker og kirkegårde, side 17-19 og 33-34.

Inventar over 100 år - ændring / istandsættelse

Godkendende myndighed: Stiftsøvrigheden

Indledende fase

Menighedsrådet orienterer provstiudvalget om planerne/opgaven.

Menighedsrådet definerer opgaven eventuelt med bistand fra Stiftsøvrighedens konsulenter.

Provstiudvalget indpasser opgaven i provstiets økonomi.

Ændring eller istandsættelse af inventar, herunder fx alter, stolestader, prædikestol, der er over 100 år gammelt, må kun ske i henhold til et forslag, der er tilvejebragt gennem Nationalmuseet.

Menighedsrådet anmoder Nationalmuseet om en besigtigelsesrapport og evt. et prisoverslag.

Rapporten er gratis og bestilles pr. telefon 41 20 61 21 eller e-mail: kirkekonsulenter@natmus.dk. Rapporten indeholder en vurdering af det historiske inventars tilstand og behov for konservering/restaurering og opstiller retningslinjer for arbejdets udførelse.

Menighedsrådet indhenter tilbud/overslag på istandsættelsesarbejdet ved konservatorværksted/-er.

Visse sager kan kræve bistand fra arkitekt med erfaring i kirkebygninger.

Ansøgningsfasen

Menighedsrådet indsender skitseforslag/forslag vedlagt budgetramme og finansieringsforslag gennem Provstiudvalget.

Stiftsøvrigheden forelægger forslaget for:

Nationalmuseets kirkekonsulenter
og i visse sager efterforelæggelse for [kgl. bygningsinspektør](#)

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse om skitseforslaget.

Menighedsrådet udarbejder evt. detaljeret projekt.

Stiftsøvrigheden foretager eventuelt fornyet høring af konsulenter.

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse i sagen. Ansøgning om lån bevilges i overensstemmelse med den lånepolitik, der er fastsat af Stiftsrådet.

Udførelsesfasen

Menighedsrådet skal indhente konservator eller håndværker tilbud/overslag efter gældende regler - (se [Konkurrencestyrelsens hjemmeside](#)). I flere sagstyper kan antallet af håndværkere med den fornødne ekspertise være begrænset. Tilbud/overslag vedrørende ændring/istandsættelse kan tillige rekvireres fra Nationalmuseets Bevaringsafdeling.

Menighedsrådet sætter arbejdet i gang eventuelt i samarbejde med arkitekten.

Regnskabsfasen

Menighedsrådet får udbetalt og afvikler eventuelt lån i stiftsmidlerne efter Stiftets udlånspolitik fastsat af Stiftsrådet.

Regelgrundlaget

Lovbekendtgørelse nr. 77 af 2. februar 2009 om lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 2 og 3.

Bekendtgørelse nr. 1238 af 22. oktober 2007 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 3 og 4.

Læs mere: Kirkeministeriets vejledning fra 2001 om kirker og kirkegårde, side 16-19 og 33-34.

Klokke - etablering af automatisk ringeanlæg UDEN indgreb i bygningsdele eller inventar over 100 år

Godkendende myndighed: Menighedsrådet

Indledende fase

Menighedsrådet træffer beslutning om etablering af automatisk ringeanlæg. I den typiske sag monteres ringeanlægget med spændeskruer, der sikres med en skrue indsat i klokkestolen.

Det anbefales, at menighedsrådet indhenter erklæring fra klokkefirmaet om, at der ikke sker indgreb i bygningsdele eller inventar.

Hvis der er brug for lån til arbejderne ansøges der gennem provstiuvalget.

Menighedsrådet orienterer provstiuvalget om planerne/opgaven.

I forbindelse med automatisering installeres der ofte elektriske dørlåse m.v. Sådanne indgreb skal godkendes af Stiftsøvrigheden (se vejledning "Installation af automatisk klokkeringning MED indgreb i bygningsdele eller inventar over 100 år").

Menighedsrådet kan indhente konsulentbistand ved

Klokkekonsulent
Kgl. bygningsinspektør
Og/eller Nationalmuseet

Provstiuvalget indpasser opgaven i provstiets økonomi.

Ansøgningsfasen (lån)

Menighedsrådet indsender eventuel låneansøgning til Stiftsøvrigheden gennem provstiuvalget.

Provstiuvalget afgiver udtalelse vedrørende lånet.

Lånet bevilges i overensstemmelse med den lånepolitik, der er fastsat af Stiftsrådet.

Udførelsesfasen

Menighedsrådet

- sætter arbejdet i gang i samarbejde med eventuel rådgivende arkitekt og klokkefirmaet (se [Konkurrencestyrelsens hjemmeside](#))
- afholder godkendelsesforretning med deltagelse af klokkekonsulenten inden ibrugtagning.

Regnskabsfasen

Menighedsrådet får udbetalt og afvikler eventuelt lån i stiftsmidlerne efter stiftsøvrighedens udlånspolitik fastsat af Stiftsrådet.

Regelgrundlaget

Lovbekendtgørelse nr. 77 af 2. februar 2009 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 2, stk. 3.

Bekendtgørelse nr. 1238 af 22. oktober 2007 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 4 og 5.

Læs mere: Kirkeministeriets vejledning fra 2001 om kirker og kirkegårde, side 19-20 og 49.

Klokke - etablering af automatisk ringeanlæg MED indgreb i bygningsdele eller inventar over 100 år samt nedføring af reb til manuel ringning

Godkendende myndighed: Stiftsøvrigheden

Indledende fase

Menighedsrådet træffer beslutning om etablering af automatisk ringeanlæg.

Hvis der er indgreb i bygningsdele og inventar kræver disse godkendelse af Stiftsøvrigheden.

Menighedsrådet orienterer provstiudvalget om planerne/opgaven.

Menighedsrådet definerer opgaven eventuelt med bistand fra stiftsøvrighedens konsulenter.

Provstiudvalget indpasser opgaven i provstiets økonomi.

Menighedsrådet indhenter som hovedregel rådgivningsbistand fra en arkitekt. I større sager skal menighedsrådet antage en arkitekt, der har grundigt kendskab til kirkebygninger. I disse sager skal der indgås en rådgivningsaftale med arkitekten som totalrådgiver. Eventuel ingeniørbistand tilknyttes i samråd med arkitekten. Menighedsrådet beder arkitekten om at udarbejde et udkast til rådgivningsaftale, som bør sendes til stiftsøvrigheden til udtalelse inden menighedsrådet underskriver aftalen.

Ansøgningsfasen

Menighedsrådet indsender skitseforslag vedlagt budgetramme og finansieringsforslag gennem provstiudvalget. Provstiudvalget afgiver udtalelser om låneansøgningen/finansieringen.

Stiftsøvrigheden forelægger skitseforslaget for:

Klokkekonsulent
Kgl. bygningsinspektør
Nationalmuseet

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse om skitseforslaget.

Menighedsrådet udarbejder detaljeret projekt (for-/hovedprojekt med tegninger og beskrivelser).

Stiftsøvrigheden foretager eventuelt fornyet høring af konsulenter.

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse i sagen. Eventuel ansøgning om lån bevilges i overensstemmelse med den lånepolitik, der er fastsat af Stiftsrådet.

Udførelsesfasen

Menighedsrådet skal i samarbejde med den rådgivende arkitekt indhente tilbud efter gældende regler (se [Konkurrencestyrelsens hjemmeside](#)).

Menighedsrådet

- sætter arbejdet i gang i samarbejde med den rådgivende arkitekt og klokkefirmaet
- afholder godkendelsesforretning med deltagelse af klokkekonsulenten inden ibrugtagning.

Regnskabsfasen

Menighedsrådet får udbetalt og afvikler eventuelt lån i stiftsmidlerne efter stiftsøvrighedens udlånspolitik fastsat af Stiftsrådet.

Regelgrundlaget

Lovbekendtgørelse nr. 77 af 2. februar 2009 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 2, stk. 3.

Bekendtgørelse nr. 1238 af 22. oktober 2007 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 4.

Læs mere: Kirkeministeriets vejledning fra 2001 om kirker og kirkegårde, side 17.

Kunstnerisk udsmykning - ændring/istandsættelse

Godkendende myndighed: Stiftsøvrigheden

Indledende fase

Menighedsrådet orienterer provstiudvalget om planerne/opgaven.

Menighedsrådet definerer opgaven eventuelt med bistand fra Stiftsøvrighedens konsulenter.

Provstiudvalget indpasser opgaven i provstiets økonomi.

Menighedsrådet indhenter skitseforslag/forslag fra en særlig fagkyndig samt tilbud på udgifterne ved dette.

Er den kunstneriske udsmykning over 100 år gammel skal forslaget til ændring/istandsættelse tilvejebringes gennem Nationalmuseet. Menighedsrådet anmoder Nationalmuseet om en besigtigelsesrapport og evt. et prisoverslag.

Rapporten er gratis og bestilles pr. telefon 41 20 61 21 eller e-mail: kirkekonsulenter@natmus.dk. Rapporten indeholder en vurdering af den kunstneriske udsmyknings tilstand og behov for konservering/restaurering og opstiller retningslinjer for arbejdets udførelse.

Menighedsrådet indhenter tilbud/overslag på istandsættelsesarbejdet ved konservatorværksted/-er.

Visse sager kan kræve bistand fra arkitekt med erfaring i kirkebygninger.

Ansøgningsfasen

Menighedsrådet indsender skitseforslag/forslag vedlagt budgetramme og finansieringsforslag gennem provstiudvalget.

Stiftsøvrigheden forelægger skitseforslaget/forslaget for én eller flere af nedenstående konsulenter:

Akademirådet for de Skønne kunstner – Udvalget for Kirkekunst
Kgl. bygningsinspektør
Nationalmuseets kirkekonsulenter

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse om skitseforslag/forslag.

Afhængig af sagens karakter udarbejder menighedsrådet evt. detaljeret projekt.

Stiftsøvrigheden foretager evt. fornyet høring af konsulenter.

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse i sagen. Ansøgning om lån bevilges i overensstemmelse med den lånepolitik, der er fastsat af Stiftsrådet.

Udførelsesfasen

Menighedsrådet sætter arbejdet i gang. Forslag udarbejdet af Nationalmuseet kan udføres af særlige fagkyndige eller eventuelt overlades til Nationalmuseets bevaringsafdeling.

Regnskabsfasen

Menighedsrådet får udbetalt og afvikler eventuelt lån i stiftsmidlerne efter stiftsøvrighedens udlånspolitik fastsat af Stiftsrådet.

Regelgrundlaget

Lovbekendtgørelse nr. 77 af 2. februar 2009 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 2.

Bekendtgørelse nr. 1238 af 22. oktober 2007 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde, § 11, stk. 3.

Læs mere: Kirkeministeriets vejledning fra 2001 om kirker og kirkegårde, side 33-34.

Ikke-løse kunstgenstande - anskaffelse

Godkendende myndighed: Stiftsøvrigheden

Indledende fase

Menighedsrådet orienterer provstiudvalget om planerne/opgaven.

Menighedsrådet definerer opgaven eventuelt med bistand fra stiftsøvrighedens konsulenter.

Provstiudvalget indpasser opgaven i provstiets økonomi.

Menighedsrådet indhenter skitseforslag fra en kunstner samt tilbud på udgifterne ved dette. Det anbefales, at parterne indgår en skriftlig aftale om opgave, honorar m.m. Aftaleudkast kan sendes til stiftsøvrigheden til gennemsyn inden menighedsrådet underskriver aftalen.

Ansøgningsfasen

Menighedsrådet indsender skitseforslag vedlagt budgetramme og finansieringsforslag gennem provstiudvalget.

Stiftsøvrigheden forelægger skitseforslaget for én eller flere af nedenstående konsulenter:

Akademirådet for de Skønne kunstner – Udvalget for Kirkekunst

Kgl. bygningsinspektør

Nationalmuseet (hvis kirken er over 100 år gammel)

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse om skitseforslaget.

Menighedsrådet udarbejder detaljeret projekt, der evt. indsendes direkte til stiftsøvrigheden med orientering af provstiudvalget.

Stiftsøvrigheden foretager evt. fornyet høring af konsulenter.

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse i sagen. Ansøgning om lån bevilges i overensstemmelse med den lånepolitik, der er fastsat af Stiftsrådet.

Udførelsesfasen

Menighedsrådet sætter arbejdet i gang.

Regnskabsfasen

Menighedsrådet får udbetalt og afvikler eventuelt lån i stiftsmidlerne efter stiftsøvrighedens udlånspolitik fastsat af Stiftsrådet.

Regelgrundlaget

Lovbekendtgørelse nr. 77 af 2. februar 2009 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 2.

Bekendtgørelse nr. 1238 af 22. oktober 2007 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde, § 11, stk. 2.

Læs mere: Kirkeministeriets vejledning fra 2001 om kirker og kirkegårde, side 18 og 34-35, herunder om menighedsrådenes muligheder for at anskaffe løse kunstgenstande til kirken.

Kirkegård

Kirkegårdens indretning - ændring, regulering, anlæggelse af materialeplads/depotplads

Kirkegården - anlæggelse, udvidelse, nedlæggelse

Bygninger på kirkegården - opførelse, ombygning, nedrivning

Kirkegårdens indhegning/dige/indgangspartier

Kirkegårdens indretning

- ændring, regulering, anlæggelse af materialeplads/depotplads

Godkendende myndighed: Provstiudvalget

Indledende fase

Menighedsrådet orienterer provstiudvalget om planerne/opgaven.

Menighedsrådet definerer opgaven. Menighedsrådet kan indhente rådgivning hos kirkegårdskonsulenten.

Provstiudvalget indpasser opgaven i provstiets økonomi.

Menighedsrådet indhenter eventuel rådgivningsbistand fra en landskabsarkitekt, anlægsgartner eller lign.

Ansøgningsfasen

Menighedsrådet indsender et skitseforslag sammen med budgetramme og finansieringsforslag til provstiudvalget.

Provstiudvalget forelægger forslaget for:

Kirkegårdskonsulenten

Provstiudvalget træffer afgørelse om skitseforslaget.

Menighedsrådet udarbejder detaljeret projekt (tegninger og beskrivelser).

Menighedsrådet indsender detaljeret forslag til provstiudvalgets godkendelse.

Provstiudvalget foretager eventuelt fornyet høring af kirkegårdskonsulenten og træffer afgørelse i sagen.

Provstiudvalget træffer afgørelse i sagen og videresender låneansøgning med udtalelse til Stiftsøvrigheden.

Lånet bevilges i overensstemmelse med den lånepolitik, der er fastsat af Stiftsrådet.

Byggefaseren

Menighedsrådet skal i samarbejde med rådgiver indhente tilbud efter gældende regler ([se Konkurrencestyrelsens hjemmeside](#)).

Menighedsrådet sætter arbejdet i gang i samarbejde med rådgiver.

Regnskabsfasen

Menighedsrådet får udbetalt og afvikler eventuelt lån i stiftsmidlerne efter Stiftsøvrighedens udlånspolitik fastsat af Stiftsrådet.

Regelgrundlaget

Lovbekendtgørelse nr. 77 af 2. februar 2009 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 9 stk. 2.

Bekendtgørelse nr. 1238 af 22. oktober 2007 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde
§ 19.

Læs mere: Kirkeministeriets vejledning fra 2001 om Kirker og Kirkegårde side 37-38.

Kirkegården - anlæggelse, udvidelse, nedlæggelse

Godkendende myndighed: Stiftsøvrigheden

Indledende fase

Menighedsrådet orienterer provstiudvalget om planerne/opgaven.

Menighedsrådet definerer opgaven eventuelt med bistand fra Stiftsøvrighedens konsulenter.

Provstiudvalget indpasser opgaven i provstiets økonomi.

Menighedsrådet indhenter eventuel rådgivningsbistand fra en landskabsarkitekt eller lign.

Større projekter bør projekteres og ledes af en kirke- eller kirkegårdskyndig arkitekt/landskabsarkitekt. Menighedsråd og arkitekt skal indgå en rådgivningsaftale. Menighedsrådet beder arkitekten om at udarbejde et udkast til rådgivningsaftale, som bør sendes til Stiftsøvrigheden inden menighedsrådet underskriver aftalen.

Bemærk, at køb af grund til anlæggelse/udvidelse af kirkegård skal godkendes af provstiudvalget.

Ansøgningsfasen

Menighedsrådet indsender et skitseforslag sammen med budgetramme og finansieringsforslag gennem provstiudvalget til Stiftsøvrigheden.

Stiftsøvrigheden forelægger forslaget for:

Embedslægen
Kirkegårdskonsulenten
Kgl. bygningsinspektør
Nationalmuseet, hvis kirken/kirkegården er over 100 år gammel.

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse om skitseforslaget.

Menighedsrådet udarbejder eventuelt detaljeret projekt (tegninger og beskrivelser).

Menighedsrådet indsender detaljeret projekt til Stiftsøvrighedens godkendelse.

Stiftsøvrigheden foretager fornyet høring af konsulenter.

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse i sagen. Ansøgning om lån bevilges i overensstemmelse med den lånepolitik, der er fastsat af Stiftsrådet.

Anlægsfasen

Menighedsrådet skal i samarbejde med rådgiver indhente tilbud efter gældende regler ([se Konkurrencestyrelsens hjemmeside](#)).

Menighedsrådet sætter arbejdet i gang i samarbejde med eventuel rådgiver.

Regnskabsfasen

Menighedsrådet får udbetalt og afvikler eventuelt lån i stiftsmidlerne efter Stiftsøvrighedens udlånspolitik fastsat af Stiftsrådet.

Regelgrundlaget

Lovbekendtgørelse nr. 77 af 2. februar 2009 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 9 stk. 2.

Bekendtgørelse nr. 1238 af 22. oktober 2007 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 14.

Læs mere: Kirkeministeriets vejledning fra 2001 om Kirker og Kirkegårde side 36-37.

Bygninger på kirkegården - opførelse, ombygning, nedrivning

Godkendende myndighed: Stiftsøvrigheden

Indledende fase

Menighedsrådet orienterer provstiudvalget om planerne/opgaven.

Menighedsrådet definerer opgaven eventuelt med bistand fra Stiftsøvrighedens konsulenter.

Provstiudvalget indpasser opgaven i provstiets økonomi.

Menighedsrådet indhenter eventuel rådgivningsbistand fra en arkitekt eller håndværkere eller lign. Større projekter bør projekteres og ledes af en kirke- eller kirkegårdskyndig arkitekt/landskabsarkitekt. Menighedsråd og arkitekt skal indgå en rådgivningsaftale. Menighedsrådet beder arkitekten om at udarbejde et udkast til rådgivningsaftale, som bør sendes til Stiftsøvrigheden inden menighedsrådet underskriver aftalen.

Ansøgningsfasen

Menighedsrådet indsender et skitseforslag sammen med budgetramme og finansieringsforslag gennem provstiudvalget til Stiftsøvrigheden.

Stiftsøvrigheden forelægger forslaget for:

Kirkegårdskonsulenten

Kgl. bygningsinspektør

Nationalmuseet, hvis kirken/kirkegården er over 100 år gammel.

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse om skitseforslaget.

Menighedsrådet udarbejder detaljeret projekt (tegninger og beskrivelser).

Menighedsrådet indsender detaljeret projekt til Stiftsøvrighedens godkendelse.

Stiftsøvrigheden foretager fornyet høring af konsulenterne.

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse i sagen. Ansøgning om lån bevilges i overensstemmelse med den lånepolitik, der er fastsat af Stiftsrådet.

Byggefasen

Menighedsrådet skal i samarbejde med den rådgivende arkitekt indhente tilbud efter gældende regler ([se Konkurrencestyrelsens hjemmeside](#)).

Menighedsrådet sætter arbejdet i gang i samarbejde med rådgiver.

Regnskabsfasen

Menighedsrådet får udbetalt og afvikler eventuelt lån i stiftsmidlerne efter Stiftsøvrighedens udlånspolitik fastsat af Stiftsrådet.

Regelgrundlaget

Lovbekendtgørelse nr. 77 af 2. februar 2009 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 9 stk. 2.

Bekendtgørelse nr. 1238 af 22. oktober 2007 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 15, stk. 1, 2. pkt.

Læs mere: Kirkeministeriets vejledning fra 2001 om Kirker og Kirkegårde side 41.

Kirkegårdens indhegning/dige/indgangspartier

Godkendende myndighed: Stiftsøvrigheden

Indledende fase

Menighedsrådet orienterer provstiudvalget om planerne/opgaven.

Menighedsrådet definerer opgaven eventuelt med bistand fra Stiftsøvrighedens konsulenter.

Provstiudvalget indpasser opgaven i provstiets økonomi.

Menighedsrådet indhenter eventuel rådgivningsbistand fra en arkitekt/landskabsarkitekt eller en anlægsgartner. Større projekter bør projekteres og ledes af en kirke- eller kirkegårdskyndig arkitekt/landskabsarkitekt. Menighedsråd og arkitekt skal indgå en rådgivningsaftale. Menighedsrådet beder arkitekten om at udarbejde et udkast til rådgivningsaftale, som bør sendes til Stiftsøvrigheden inden menighedsrådet underskriver aftalen.

Ansøgningsfasen

Menighedsrådet indsender en beskrivelse af arbejdet samt tilbud på opgaven med finansieringsforslag gennem provstiudvalget til Stiftsøvrigheden.

Stiftsøvrigheden forelægger beskrivelsen og tilbuddet for:

Kirkegårdsconsulenten
Kgl. bygningsinspektør
Nationalmuseet, hvis kirken/kirkegården er over 100 år gammel.

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse i sagen. Ansøgning om lån bevilges i overensstemmelse med den lånepolitik, der er fastsat af Stiftsrådet.

Udførelsesfasen

Menighedsrådet får arbejdet gennemført.

Regnskabsfasen

Menighedsrådet får udbetalt og afvikler eventuelt lån i stiftsmidlerne efter Stiftsøvrighedens udlånspolitik fastsat af Stiftsrådet.

Regelgrundlaget

Lovbekendtgørelse nr. 77 af 2. februar 2009 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 9 stk. 2.

Bekendtgørelse nr. 1238 af 22. oktober 2007 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde §§ 16-17

Læs mere: Kirkeministeriets vejledning fra 2001 om Kirker og Kirkegårde side 38.

Bygninger og arealer uden for kirkegården

Bygninger udenfor kirkegården - opførelse, ombygning og nedrivning

Parkeringsplads - til kirken og/eller kirkegården, anlæggelse, udvidelse, nedlæggelse

Bygninger udenfor kirkegården til brug for kirke/kirkegård

- Opførelse, ombygning, nedrivning af fx velfærdsbygninger og sognegårde

Godkendende myndighed: Provstiudvalget

Indledende fase

Menighedsrådet orienterer provstiudvalget om planerne/opgaven.

Menighedsrådet definerer opgaven eventuelt med bistand fra stiftsøvrighedens konsulenter.

Provstiudvalget indpasser opgaven i provstiets økonomi.

Menighedsrådet indhenter eventuel rådgivningsbistand fra en arkitekt eller håndværkere m.v. Løses rådgivningsopgaven af en arkitekt skal der indgås en rådgivningsaftale mellem menighedsråd og arkitekt som totalrådgiver. Menighedsrådet beder arkitekten om at udarbejde et udkast til rådgivningsaftale, som bør sendes til Stiftsøvrigheden inden menighedsrådet underskriver aftalen.

Menighedsrådet skal **ikke** længere orientere Kulturstyrelsen om en påtænkt nedrivning af en bygning, der er ældre end 50 år eller er karakteriseret, som værende af høj bevaringsværdi. Reglen er ophævet pr. 1. januar 2013.

Ansøgningsfasen

Menighedsrådet indsender et skitseforslag sammen med budgetramme og finansieringsforslag til provstiudvalget.

Provstiudvalget forelægger forslaget for en eller flere af følgende konsulenter afhængig af projektets størrelse og nærhed til kirken samt kirkens alder:

Kirkegårdskonsulenten
Kgl. bygningsinspektør
Nationalmuseet

Provstiudvalget træffer afgørelse om skitseforslaget evt. efter høring af Stiftsøvrigheden (der eventuelt er planmyndighed efter [planlovens, se § 29](#)).

Menighedsrådet udarbejder detaljeret projekt (tegninger og beskrivelser).

Menighedsrådet indsender detaljeret projekt til provstiudvalgets godkendelse.

Provstiudvalget foretager eventuel fornyet høring af konsulent/konsulenterne.

Provstiudvalget træffer afgørelse i sagen og videresender låneansøgning med udtalelse til Stiftsøvrigheden.

Lånet bevilges i overensstemmelse med den lånepolitik, der er fastsat af Stiftsrådet.

Byggefasen

Menighedsrådet skal i samarbejde med den rådgivende arkitekt indhente tilbud efter gældende regler ([se Konkurrencestyrelsens hjemmeside](#)).

Menighedsrådet sætter arbejdet i gang i samarbejde med eventuel rådgiver.

Regnskabsfasen

Menighedsrådet får udbetalt og afvikler eventuelt lån i stiftsmidlerne efter gældende udlånspolitik fastsat af Stiftsrådet.

Regelgrundlaget

Lovbekendtgørelse nr. 77 af 2. februar 2009 om folkekirken kirkebygninger og kirkegårde
Bekendtgørelse nr. 1238 af 22. oktober 2007 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde
§ 15, 1. pkt.

Bekendtgørelse nr. 1125 af 17. december 1997 om orientering af Skov- og Naturstyrelsen
forinden nedrivning eller salg til private af visse ikke fredede bygninger m.v. i offentligt eje

Parkeringsplads - til kirken og/eller kirkegården

- anlæggelse, udvidelse, nedlæggelse

Godkendende myndighed: Stiftsøvrigheden

Indledende fase

Menighedsrådet orienterer provstiudvalget om planerne/opgaven.

Menighedsrådet definerer opgaven eventuelt med bistand fra Stiftsøvrighedens konsulenter.

Provstiudvalget indpasser opgaven i provstiets økonomi.

Menighedsrådet indhenter eventuel rådgivningsbistand fra en landskabsarkitekt, anlægsgartner eller lign. Løses rådgivningsopgaven af en arkitekt skal der indgås en rådgivningsaftale mellem menighedsråd og arkitekt som totalrådgiver. Menighedsrådet beder arkitekten om at udarbejde et udkast til rådgivningsaftale, som bør sendes til

Stiftsøvrigheden inden menighedsrådet underskriver aftalen.

Bemærk at køb af grund til anlæggelse af parkeringsplads skal godkendes af provstiudvalget.

Ansøgningsfasen

Menighedsrådet indsender et skitseforslag sammen med budgetramme og finansieringsforslag gennem provstiudvalget til Stiftsøvrigheden.

Stiftsøvrigheden forelægger forslaget for:

Kirkegårdskonsulenten
Kgl. bygningsinspektør
Nationalmuseet, hvis kirken/kirkegården er over 100 år gammel.

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse om skitseforslaget.

Menighedsrådet udarbejder detaljeret projekt (tegninger og beskrivelser).

Menighedsrådet indsender detaljeret forslag til stiftsøvrighedens godkendelse.

Stiftsøvrigheden foretager fornyet høring af konsulenterne.

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse i sagen. Ansøgning om lån bevilges i overensstemmelse med den lånepolitik, der er fastsat af Stiftsrådet.

Byggefase

Menighedsrådet skal i samarbejde med rådgiver indhente tilbud efter gældende regler ([se Konkurrencestyrelsens hjemmeside](#)).

Menighedsrådet sætter arbejdet i gang eventuelt i samarbejde med rådgiver.

Regnskabsfasen

Menighedsrådet får udbetalt og afvikler eventuelt lån i stiftsmidlerne efter Stiftsøvrighedens udlånspolitik fastsat af Stiftsrådet.

Regelgrundlaget

Lovbekendtgørelse nr. 77 af 2. februar 2009 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 9 stk. 2.

Bekendtgørelse nr. 1238 af 22. oktober 2007 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 14.

Læs mere: Kirkeministeriets vejledning fra 2001 om Kirker og Kirkegårde side 41-42.

Præsteembedets ejendomme

Tjenestebolig for en præst - opførelse, ombygning og nedrivning af - IKKE fredet bygning

Tjenestebolig for en præst - istandsættelse, ombygning og nedrivning - fredet bygning

Præstegårdsbrug / landbrugsbygning, beboelses- eller avlsbygning - opførelse, ombygning og nedrivning

Tjenestebolig for en præst - IKKE fredet bygning

- Opførelse, ombygning og nedrivning af tjenestebolig for en præst - ikke fredet bygning

Godkendende myndighed: Provstiudvalget.

Indledende fase

Menighedsrådet orienterer provstiudvalget om planen/opgaven.

Menighedsrådet definerer opgaven eventuelt med bistand fra [bygningskonsulenten for præstegårde](#) eller egen rådgiver.

Provstiudvalget indpasser opgaven i provstiets økonomi.

I større sager bør menighedsrådet antage en arkitekt. Løses rådgivningsopgaven af en arkitekt skal der indgås en rådgivningsaftale mellem menighedsråd og arkitekt som totalrådgiver. Menighedsrådet beder arkitekten om at udarbejde et udkast til rådgivningsaftale, som bør sendes til stiftsøvrigheden inden menighedsrådet underskriver aftalen.

Nedrivning

Menighedsrådet skal **IKKE** længere orientere [Kulturstyrelsen](#) om en påtænkt nedrivning af en bygning, der er over 50 år eller karakteriseret som værende af høj bevaringsværdi.

Reglen er ophævet pr. 1. januar 2013.

Ansøgningsfasen

Menighedsrådet indsender skitseforslag med budgetramme og finansieringsforslag samt en skriftlig udtalelse fra præsten om projektet til provstiudvalget.

Provstiudvalget kan forelægge forslaget for bygningskonsulenten for præstegårde.

Provstiudvalget træffer afgørelse om skitseforslaget.

Menighedsrådet udarbejder eventuelt detaljeret projekt (for-/hovedprojekt med håndværkertegninger og beskrivelser).

Provstiudvalget foretager eventuelt fornyet høring af bygningskonsulenten for præstegårde og træffer afgørelse i sagen.

Provstiudvalget træffer afgørelse i sagen og videresender låneansøgning med udtalelse til stiftsøvrigheden.

Lånet bevilges i overensstemmelse med den lånepolitik, der er fastsat af Stiftsrådet.

Byggefase

Menighedsrådet skal i samarbejde med rådgiver indhente håndværkertilbud efter gældende regler ([se Konkurrencestyrelsens hjemmeside](#)).

Menighedsrådet

- sætter arbejdet i gang i samarbejde med den rådgivende arkitekt
- deltager sammen med arkitekten i byggemøder og afleveringsforretning jf. AB 92
- indkalder entreprenør til 1 års og 5 års eftersyn jf. AB 92.

Aftaler med entreprenører og leverandører om bygge- og anlægsopgaver skal indgås i henhold til AB 92.

Regnskabsfasen

Menighedsrådet får udbetalt og afvikler eventuelt lån i stiftsmidlerne efter Stiftsøvrighedens udlånspolitik fastsat af Stiftsrådet.

Regelgrundlaget

Cirkulære nr. 55 af 26. juni 2012 om tjenestebolig for folkekirkens præster §§ 33, 34 og 35.

Tjenestebolig for en præst - FREDET bygning

- istandsættelse ombygning og nedrivning

Godkendende myndighed: Stiftsøvrigheden

Indledende fase

Menighedsrådet orienterer provstiudvalget om planen/opgaven.

Menighedsrådet definerer opgaven eventuelt med bistand fra **bygningskonsulenten for præstegårde** eller egen rådgiver. Menighedsrådet giver præsten mulighed for at udtale sig om sagen.

Provstiudvalget indpasser opgaven i provstiets økonomi.

Menighedsrådet bør som hovedregel antage en arkitekt i sager om fredede bygninger.

Menighedsrådet bør indgå en rådgivningsaftale med arkitekten som totalrådgiver. Et forslag til rådgivningsaftale kan i de fleste stifter sendes til Stiftsøvrigheden til udtalelse.

Bygningsarbejder

Menighedsrådet indsender skitseforslag til **Kulturstyrelsen** til godkendelse. Alle arbejder, der går ud over almindelig vedligeholdelse, kræver tilladelse fra Kulturstyrelsen.

Nedrivning

Nedrivning af en fredet bygning kan kun ske efter ophævelse af fredningen. Ophævelse af en fredning sker efter samme procedure som ved fredning.

Ansøgningsfasen

Menighedsrådet indsender via provstiudvalget skitseforslag bilagt Kulturstyrelsens godkendelse og budgetramme og finansieringsforslag gennem provstiudvalget.

Provstiudvalget indsender forslaget med en indstilling og eventuelt bilagt en udtalelse fra bygningskonsulenten for præstegårde.

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse om skitseforslaget.

Menighedsrådet udarbejder eventuelt detaljeret projekt (for-/hovedprojekt med håndværkertegninger og beskrivelser).

Stiftsøvrigheden foretager eventuelt fornyet høring af bygningskonsulenten.

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse i sagen, herunder eventuelt om bevilling af lån i overensstemmelse med lånepolitikken fastsat af Stiftsrådet.

Byggefasen

Menighedsrådet skal i samarbejde med rådgiver indhente håndværkertilbud efter gældende regler (se [Konkurrencestyrelsens hjemmeside](#)).

Menighedsrådet sætter arbejdet i gang i samarbejde med eventuel rådgiver.

Menighedsrådet

- sætter ombygningsarbejdet i gang i samarbejde med den rådgivende arkitekt
- deltager sammen med arkitekten i byggemøder og afleveringsforretning jf. [AB 92](#)
- indkalder entreprenør til 1 års og 5 års eftersyn jf. [AB 92](#)

Aftaler med entreprenører og leverandører om bygge- og anlægsopgaver skal indgås i henhold til [AB 92](#).

Regnskabsfasen

Menighedsrådet får udbetalt og afvikler eventuelt lån i stiftsmidlerne efter Stiftsøvrighedens lånspolitik fastsat af Stiftsrådet.

Regelgrundlag

Cirkulære nr. 55 af 26. juni 2012 om tjenestebolig for folkekirkens præster §§ 33, 34 og 35.
Bekendtgørelse nr. 685 af 9. juni 2011 af lov om bygningsfredning og bevaring af bygninger og bymiljøer § 10

Præstegårdsbrug / landbrugsbygning, beboelses- eller avlsbygning

- opførelse, ombygning og nedrivning

Godkendende myndighed: Provstiudvalget

Indledende fase

Menighedsrådet orienterer provstiudvalget om planen/opgaven.

Menighedsrådet definerer opgaven eventuelt med bistand fra bygningskonsulenten for præstegårde eller egen rådgiver.

Provstiudvalget indpasser opgaven i provstiets økonomi.

I større sager kan menighedsrådet antage en arkitekt. Løses rådgivningsopgaven af en arkitekt skal der indgås en rådgivningsaftale mellem menighedsråd og arkitekt som totalrådgiver. Menighedsrådet beder arkitekten om at udarbejde et udkast til rådgivningsaftale, som bør sendes til stiftsøvrigheden inden menighedsrådet underskriver aftalen.

Bygningsarbejder

Er bygningen fredet skal menighedsrådet indsende skitseforslag til Kulturstyrelsen til godkendelse. Alle arbejder, der går ud over almindelig vedligeholdelse, kræver tilladelse fra Kulturstyrelsen.

Nedrivning

Menighedsrådet skal ansøge kommunen om nedrivningstilladelse.

Menighedsrådet skal IKKE længere orientere Kulturstyrelsen om en påtænkt nedrivning af en bygningen, der er over 50 år eller karakteriseret som værende af høj bevaringsværdi. Reglen er ophævet pr. 1. januar 2013.

Ansøgningsfasen

Menighedsrådet indsender skitseforslag med budgetramme og finansieringsforslag..

Provstiudvalget kan forelægge forslaget for bygningskonsulenten for præstegårde.

Provstiudvalget træffer afgørelse om skitseforslaget.

Menighedsrådet udarbejder eventuelt nærmere detaljeret projekt (for-/hovedprojekt med håndværkertegninger og beskrivelser).

Provstiudvalget foretager eventuelt fornyet høring af konsulenten og træffer afgørelse i sagen.

Provstiudvalget videresender eventuel låneansøgning med en udtalelse til stiftsøvrigheden.

Lånet bevilges i overensstemmelse med den lånepolitik, der er fastsat af Stiftsrådet.

Byggefasen

Menighedsrådet skal i samarbejde med rådgiver indhente håndværkertilbud efter gældende regler (se [Konkurrencestyrelsens hjemmeside](#)).

Menighedsrådet

- sætter ombygningsarbejdet i gang i samarbejde med den rådgivende arkitekt
- deltager sammen med arkitekten i byggemøder og afleveringsforretning jf. AB 92
- indkalder entreprenør til 1 års og 5 års eftersyn jf. AB 92

Aftaler med entreprenører og leverandører om bygge- og anlægsopgaver skal indgås i henhold til AB 92.

Regelgrundlag

Bekendtgørelse nr. 411 af 3. maj 2006 om præsteembedernes faste ejendomme § 2 stk. 1 og § 5.

Vejledning nr. 41 af 16. maj 2006 om præstegårdsbrug m.v. afsnit 8 (ombygning), afsnit 6 (nedrivning) og afsnit 7 (fravigelse af reglerne i særlige tilfælde).

Køb og salg af fast ejendom

Køb af fast ejendom til brug for kirke eller kirkegård fx til kirkegårdsudvidelse, materialeplads, graverfaciliteter e.lign.

Køb af fast ejendom til brug for præsteembede som tjenestebolig for præst.

Køb af landbrugsjord/-bygninger til brug for præsteembede.

Salg af fast ejendom tilhørende kirken.

Salg af tjenestebolig for præst.

Salg af præstegårdsbrug - landbrugsjord med eller uden bygning.

Køb af fast ejendom til brug for kirke eller kirkegård

- fx til kirkegårdsudvidelse, materialeplads, graverfaciliteter e.lign.

Godkendende myndighed: Provstiudvalget

Indledende fase

Menighedsrådet ansøger om principptilladelse til køb af areal til formål vedrørende kirke eller kirkegård.

Provstiudvalget indpasser udgiften i provstiets økonomi.

Eventuel købsaftale skal gøres betinget af provstiudvalgets godkendelse.

Ansøgningsfasen

Menighedsrådet ansøger provstiudvalget om godkendelse af købsaftale og finansieringsforslag.

Provstiudvalget forelægger eventuelt købsaftalen for:

Præstegårdskonsulenten

Kirkegårdskonsulenten

Stiftsadministrationen

med henblik på en vurdering af købspris, købsbetingelser, arealets egnethed til formålet eller andre forhold.

Provstiudvalget træffer afgørelse om købsaftalen og sender eventuel låneansøgning til Stiftsadministrationen. Ansøgning om lån bevilges i overensstemmelse med den lånepolitik, der er fastsat af stiftsrådet.

Bemærk: Stiftsøvrigheden skal godkende forslag til selve indretningen og indhegning af en kirkegårdsudvidelse.

Købsfasen

Menighedsrådets formand samt det underskriftsberettigede medlem af rådet underskriver de dokumenter, der udarbejdes til gennemførelse af handlen.

Køber er X kirke ved (sognets menighedsråd).

Regnskabsfasen

Menighedsrådet får udbetalt og afvikler eventuelt lån i stiftsmidlerne efter stiftsøvrighedens udlånspolitik fastsat af Stiftsrådet.

Regelgrundlaget

Bekendtgørelse nr. 1238 af 22. oktober 2007 om lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 13

Køb af fast ejendom til brug for præsteembede

- som tjenestebolig for præst

Godkendende myndighed: Provstiudvalget (ikke fredet bygning) / Stiftsøvrigheden (fredet bygning)

Indledende fase

Menighedsrådet ansøger provstiudvalget om principatilladelse til køb af fast ejendom til brug for præsteembede til indretning af tjenestebolig for præst.

Menighedsrådet giver præsten mulighed for at udtale sig om købet.

Hvis bygningen er fredet, skal ansøgning sendes til Stiftsøvrigheden via provstiudvalget. Provstiudvalget indpasser udgiften i provstiets økonomi.

Menighedsrådet indhenter en udtalelse fra præsten om det planlagte køb.

Eventuel købsaftale skal gøres betinget af provstiudvalgets godkendelse.

Ansøgningsfasen

Menighedsrådet ansøger provstiudvalget om godkendelse af købsaftale og finansieringsforslag.

Præstens skriftlige udtalelse sendes sammen med ansøgningen til provstiudvalget.

Provstiudvalget forelægger eventuelt købsaftalen for:

Bygningskonsulenten for præstegårde

Stiftsadministrationen

med henblik på en vurdering af købsprisen, bygningens egnethed til formålet eller andre forhold.

Provstiudvalget træffer afgørelse om købsaftalen og sender eventuel låneansøgning til Stiftsadministrationen. Ansøgning om lån bevilges i overensstemmelse med den lånepolitik, der er fastsat af stiftsrådet.

Købsfasen

Menighedsrådets formand samt det underskriftsberettigede medlem af rådet underskriver de dokumenter, der udarbejdes til gennemførelse af handelen.

I flersognspastorat underskrives dokumenterne af de nævnte repræsentanter i hvert menighedsråd.

Køber er X præsteembede ved X menighedsråd (alle pastoratets menighedsråd anføres).

Regnskabsfasen

Menighedsrådet får udbetalt og afvikler eventuelt lån i stiftsmidlerne efter stiftsøvrighedens udlånspolitik fastsat af Stiftsrådet.

Regelgrundlaget

Cirkulære nr. 55 af 26. juni 2012 om tjenestebolig for folkekirkens præster §§ 33, 34 og 35.

Køb af landbrugsjord med eller uden bygninger til brug for præsteembede

Godkendende myndighed: Provstiudvalget (under 2 ha) / Kirkeministeriet (over 2 ha)

Indledende fase

Menighedsrådet ansøger provstiudvalget om principstilladelse til køb af fast ejendom til brug for præsteembedet til andre formål end tjenestebolig for præst.

Hvis landbrugsarealet er over 2 ha skal ansøgning sendes til Kirkeministeriet via provstiudvalget.

Provstiudvalget indpasser udgiften i provstiets økonomi.

Eventuel købsaftale skal gøres betinget af provstiudvalgets / Kirkeministeriets godkendelse.

Ansøgningsfasen

Menighedsrådet ansøger provstiudvalget om godkendelse af købsaftale og finansieringsforslag.

Provstiudvalget forelægger eventuelt købsaftalen for:

Præstegårdskonsulenten

Bygningskonsulenten for præstegårde

Stiftsadministrationen

med henblik på en vurdering af købspris, købsbetingelser, bygningens/arealets egnethed til formålet eller andre forhold.

Provstiudvalget træffer afgørelse om købsaftalen og sender eventuel låneansøgning til Stiftsadministrationen. Ansøgning om lån bevilges i overensstemmelse med den lånepolitik, der er fastsat af stiftsrådet.

Købsfasen

Menighedsrådets formand samt det underskriftsberettigede medlem af rådet underskriver de dokumenter, der udarbejdes til gennemførelse af handelen. I flersognspastorater underskrives dokumenterne af de nævnte repræsentanter i hvert menighedsråd.

Køber er X Præsteembede ved X præsteembede (alle pastoratets menighedsråd anføres).

Regnskabsfasen

Menighedsrådet får udbetalt og afvikler eventuelt lån i stiftsmidlerne efter stiftsøvrighedens udlånspolitik.

Regelgrundlaget

Bekendtgørelse nr. 411 af 3. maj 2006 om præsteembedernes faste ejendomme, § 2 stk. 2.

Salg af fast ejendom tilhørende kirken

Godkendende myndighed: Provstiudvalget / Stiftsøvrigheden

Ansøgningsfasen

Menighedsrådet ansøger provstiudvalget om principiel tilladelse til at sælge fast ejendom, der tilhører kirken. Hvis ejendommen er et kirkegårdsareal eller en bygning på et sådant areal, skal ansøgning sendes til Stiftsøvrigheden via provstiudvalget.

Salgsprovenuet skal som udgangspunkt indbetales til forvaltning blandt stiftsmidlerne som en kapital, der tilhører kirken.

Stiftsudvalget vedr. økonomi/Stiftsrådet kan tillade at en salgssum, der tilhører kirken, udbetales til vedkommende kirkekasse til erhvervelse eller istandsættelse af anden fast ejendom til brug for kirken eller til dækning af andre udgifter, som har relation til indbetalingen af salgssummen.

Menighedsrådet kan søge Stiftsrådet om tilladelse til at anvende hele/en del af provenuet til formål vedrørende kirke eller kirkegård.

Provstiudvalget træffer afgørelse om salget.

Stiftsrådet træffer afgørelse om frigivelse af salgssummen.

Menighedsrådet skal IKKE længere orientere **Kulturstyrelsen** om påtænkt salg til private, hvis en bygning er over 50 år gammel eller er karakteriseret som værende af høj bevaringsværdi. Reglen er ophævet pr. 1. januar 2013.

Salgsfasen

Menighedsrådet sætter ejendommen til salg.

Som udgangspunkt skal salg ske efter offentligt udbud. Et offentligt udbud skal opfylde følgende grundbetingelser:

- Ejendommen skal averteres til salg i både lokal og landsdækkende dagspresse.
- Den forlangte minimale kontante udbetaling skal angives i annoncerne.
- Annoncerne skal indeholde oplysning om frist for indgivelse af tilbud, sted og tid for åbning af tilbud samt om, hvor nærmere oplysning om ejendommen kan fås.
- Det skal angives, at menighedsrådet er berettiget til at forkaste alle tilbud.
- Det skal angives, at tilbudsgiverne får adgang til at overvære åbningen af tilbuddene.
- Såfremt menighedsrådet ikke vælger at kassere alle tilbud, gives der de 3 højstbydende lejlighed til inden for en nærmere fastsat frist at afgive supplerende tilbud.
- Der gives de pågældende adgang til at overvære åbningen af de supplerende tilbud.
- Endelig salgsaftale betinges af provstiudvalgets (stiftsøvrighedens) godkendelse.

Stiftsøvrigheden kan give tilladelse til at undlade annoncering i landsdækkende presse, når omstændighederne taler derfor.

Stiftsøvrigheden kan godkende, at afhændelse sker uden offentligt udbud, hvis afhændelse sker til offentlig myndighed eller institution, eller særlige grunde i øvrigt taler derfor.

Menighedsrådets formand samt det underskriftsberettigede medlem af rådet underskriver de dokumenter, der udfærdiges til gennemførelse af handelen.

Sælger er X kirke ved X menighedsråd.

Provstiudvalget tiltræder de dokumenter, der udfærdiges til gennemførelse af handelen.

Regelgrundlaget

Bekendtgørelse nr. 1238 af 22. oktober 2007 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 13.

Cirkulære nr. 12011 af 22. december 1986 om salg af fast ejendom under menighedsrådenes bestyrelse.

Salg af tjenestebolig for præst

Godkendende myndighed: Provstiudvalget, dog stiftsøvrigheden, hvis bygningen er fredet.

Ansøgningsfasen

Menighedsrådet ansøger provstiudvalget om principiel tilladelse til at sælge en tjenestebolig. Menighedsrådet skal indhente præstens skriftlige udtalelse om salget. Udtalelsen vedlægges ansøgningen.

Salgsprovenuet skal som udgangspunkt indbetales til forvaltning blandt stiftsmidlerne som en kapital, der tilhører præsteembedet. Stiftsudvalget vedr. økonomi/Stiftsrådet kan tillade, at salgssummer, der tilhører præsteembedet, udbetales til vedkommende præstegårdskasse til erhvervelse eller istandsættelse af anden fast ejendom, der tilhører præsteembedet, eller til dækning af andre udgifter, som har relation til indbetalingen af salgssummen.

Menighedsrådet søger evt. Stiftsrådet om tilladelse til at anvende hele/en del af provenuet til formål vedrørende fast ejendom, der tilhører præsteembedet.

Provstiudvalget træffer afgørelse om salget. Afgørelsen kan påklages til Stiftsøvrigheden af præsten eller menighedsrådet.

Stiftsudvalg vedr. økonomi/Stiftsrådet træffer afgørelse om frigivelse af salgssummen. Menighedsrådet skal orientere **Kulturstyrelsen** om påtænkt salg til private, hvis bygningen er over 50 år gammel eller er karakteriseret som værende af høj bevaringsværdi.

Salgsfasen

Menighedsrådet sætter ejendommen til salg.

Som udgangspunkt skal salg ske efter offentligt udbud. Et offentligt udbud skal opfylde følgende grundbetingelser:

- Ejendommen skal averteres til salg i både lokal og landsdækkende dagspresse.
- Den forlangte minimale kontante udbetaling skal angives i annoncerne.
- Annoncerne skal indeholde oplysning om frist for indgivelse af tilbud, sted og tid for åbning af tilbud samt om, hvor nærmere oplysning om ejendommen kan fås.
- Det skal angives, at menighedsrådet er berettiget til at forkaste alle tilbud.
- Det skal angives, at tilbudsgiverne får adgang til at overvære åbningen af tilbuddene.
- Såfremt menighedsrådet ikke vælger at kassere alle tilbud, gives der de 3 højstbydende lejlighed til inden for en nærmere fastsat frist at afgive supplerende tilbud.
- Der gives de pågældende adgang til at overvære åbningen af de supplerende tilbud.
- Endelig salgsaftale betinges af provstiudvalgets (stiftsøvrighedens) godkendelse.

Stiftsøvrigheden kan give tilladelse til at undlade annoncering i landsdækkende presse, når omstændighederne taler derfor.

Stiftsøvrigheden kan godkende, at afhændelse sker uden offentligt udbud, hvis afhændelse sker til offentlig myndighed eller institution, eller særlige grunde i øvrigt taler derfor.

Menighedsrådets formand samt det underskriftsberettigede medlem af rådet underskriver de dokumenter, der udfærdiges til gennemførelse af handelen. Ved flersognspastorat underskrives dokumenterne af de nævnte repræsentanter i hvert menighedsråd.

Sælger er X præsteembede ved X menighedsråd (alle pastoratets menighedsråd anføres).

Provstiudvalget tiltræder de dokumenter, der udfærdiges til gennemførelse af handelen.

Regelgrundlaget

Cirkulære nr. 9902 af 9. juni 2009 om tjenestebolig for folkekirkens præster.
Cirkulære nr. 12011 af 22. december 1986 om salg af fast ejendom under menighedsrådenes bestyrelse.

Salg af præstegårdsbrug - landbrugsjord med eller uden bygninger

Godkendende myndighed: Provstiudvalget

Definition (Bekendtgørelse om præsteembedernes faste ejendomme, § 1, stk. 2.)

Ved et præstegårdsbrug forstås en ejendom, der ejes af præsteembedet, og som helt eller delvis består af jorder, der kan udnyttes landbrugsmæssigt.

Et præstegårdsbrug kan bestå af beboelsesbygninger/forpagterbolig, eventuelle avlsbygninger og jorder eller af bygningsløse arealer, uanset om ejendommen er noteret i matriklen som landbrugsejendom.

En tjenestebolig for folkekirkens præster er ikke beboelsesbygning på et præstegårdsbrug.

Ansøgningsfasen

Salget

Menighedsrådet ansøger provstiudvalget om principiel tilladelse til at sælge et præstegårdsbrug, evt. at frasælge en del af et præstegårdsbrug.

Provstiudvalget træffer afgørelse om at sætte ejendommen til salg, herunder om evt. udstykning.

Provstiudvalgets godkendelse af salg af et præstegårdsbrug på 2 ha eller mere skal betinges af, at ejendommen noteres i matriklen som landbrugsejendom. Når særlige forhold taler for det, kan provstiudvalget fravige denne regel, men kun med tilslutning fra den stedlige jordbrugskommission.

Provstiudvalgets godkendelse af frastykning og salg af en beboelsesbygning på et præstegårdsbrug skal betinges af, at en af Ministeriet for Ligestilling og kirke godkendt standarddeklaration tinglyses på restejendommen, hvis denne er på 2 ha eller mere, og restejendommen skal noteres i matriklen som en landbrugsejendom uden beboelsesbygning. . Når særlige forhold taler for det, kan provstiudvalget fravige denne regel, men kun med tilslutning fra den stedlige jordbrugskommission.

Den frastykkede parcel med beboelsesbygning skal være på mindst 1,5 ha. Hvis en sådan parcel er på 2 ha eller mere, skal den i forbindelse med salget noteres i matriklen som en landbrugsejendom. . Når særlige forhold taler for det, kan provstiudvalget fravige denne regel, men kun med tilslutning fra den stedlige jordbrugskommission.

Menighedsrådet antager en landinspektør til at vurdere, hvorvidt et frasalg forudsætter en udstykning og i givet fald at forestå den praktiske behandling af en udstykningssag.

Det anbefales, at menighedsrådet indhenter rådgivning/konsulentbistand ved præstegårdskonsulenten for landbrug.

Salget bør forestås af en ejendomsmægler med erfaring med salg af landbrugsejendomme.

Menighedsrådet skal IKKE længere orientere **Kulturstyrelsen** om et påtænkt salg til private af en bygning, der er over 50 år eller karakteriseret som værende af høj bevaringsværdi. Reglen er ophævet pr. 1. januar 2013.

Salgsprovenuet

Et provenu fra salg af fast ejendom skal som udgangspunkt indbetales til Stiftsadministrationen som en kirke- og præsteembedekapital, bestyret af Stiftsrådet. Stiftsrådet kan efter ansøgning tillade, at et provenu, der er fremkommet ved salg af kirkens eller præsteembedets faste ejendom, **udbetales** til kirkekasse til følgende formål:

- Køb af fast ejendom
- Særskilte anlægsarbejder vedrørende kirken eller præsteembedet
- Afdrag på kirkekassens lån.

Evt. ansøgning indsendes til Stiftsrådet gennem provstiuudvalget.

Provstiuudvalget kan tillade at et provenu, der er fremkommet ved salg af kirkens præsteembedets faste ejendom, **ikke indbetales** til Stiftet på følgende **betingelser**:

- At provenuet anvendes til finansiering af køb af fast ejendom, særskilte anlægsarbejder vedrørende kirken/præsteembedet eller anvendes som afdrag på kirkekassens lån.
- At anvendelsesformålet er godkendt af provstiuudvalget forud for gennemførelsen af pågældende salg
- At provenuet hensættes til det godkendte anvendelsesformål. Såfremt provenuet efterfølgende alligevel ikke kan anvendes til det ønskede formål, skal provenuet straks indbetales til kirke- og præsteembedekapitalen.

Salgsfasen

Menighedsrådet sætter ejendommen til salg.

Som udgangspunkt skal salg ske efter offentligt udbud. Et offentligt udbud skal opfylde følgende grundbetingelser:

- Ejendommen skal averteres til salg i både lokal og landsdækkende dagspresse.
- Den forlangte minimale kontante udbetaling skal angives i annoncerne.
- Annoncerne skal indeholde oplysning om frist for indgivelse af tilbud, sted og tid for åbning af tilbud samt om, hvor nærmere oplysning om ejendommen kan fås.
- Det skal angives, at menighedsrådet er berettiget til at forkaste alle tilbud.
- Det skal angives, at tilbudsgiverne får adgang til at overvære åbningen af tilbuddene.
- Såfremt menighedsrådet ikke vælger at kassere alle tilbud, gives der de 3 højstbydende lejlighed til inden for en nærmere fastsat frist at afgive supplerende tilbud.
- Der gives de pågældende adgang til at overvære åbningen af de supplerende tilbud.
- Endelig salgsaftale betinges af provstiuudvalgets (stiftsøvrighedens) godkendelse.

Stiftsøvrigheden kan give tilladelse til at unnlade annoncering i landsdækkende presse, når omstændighederne taler derfor.

Stiftsøvrigheden kan godkende, at afhændelse sker uden offentligt udbud, hvis afhændelse sker til offentligt myndighed eller institution, eller særlige grunde i øvrigt taler derfor.

Menighedsrådets formand samt det underskriftsberettigede medlem af rådet underskriver de dokumenter, der udarbejdes til gennemførelse af handelen.

I flersognspastorater underskrives dokumenterne af de nævnte repræsentanter i hvert menighedsråd.

Sælger er X præsteembede ved X menighedsråd (alle pastoratets menighedsråd anføres).

Regelgrundlaget

Bekendtgørelse nr. 411 af 3. maj 2006 om præsteembedernes faste ejendomme §§ 2, 4, 6 og 8.
Vejledning nr. 41. af 16. maj 2006 om præstegårdsbrug m.v.
Cirkulære nr. 12011 af 22. december 1986 om salg af fast ejendom under menighedsrådenes bestyrelse, afsnit 5, 7, 10.

Stikord

Arbejds miljø

Et menighedsråd er arbejdsgiver for alle ansatte ved sognets kirke og kirkegård bortset fra præsten. Som arbejdsgiver skal menighedsrådet sørge for, at medarbejdernes arbejdsforhold sikkerheds- og sundhedsmæssigt er fuldt forsvarlige.

Menighedsrådet har ansvar for, at arbejdet i og ved kirken og på kirkegården udføres på forsvarlige måder. Menighedsrådet har også ansvar for, at de forskellige steder, hvor der arbejdes, er indrettet, så det er sikkerheds- og sundhedsmæssigt forsvarligt. Endvidere har menighedsrådet ansvar for, at de tekniske hjælpemidler, som også i stigende omfang bruges på folkekirkens arbejdspladser, er i orden. Desuden hører det med til ansvaret som arbejdsgiver at sørge for, at de forskellige stoffer og materialer, som bruges, er sundhedsmæssigt forsvarlige, eller at brugen af sundhedsfarlige stoffer og materialer hvis det er nødvendigt at bruge dem sker på en sikkerhedsmæssigt forsvarlig måde.

I arbejdsmiljøloven er det også fastslået, at arbejdsgivere skal sørge for, at der føres effektivt tilsyn med, at arbejdet udføres sikkerheds- og sundhedsmæssigt forsvarligt. Det betyder bl.a., at et menighedsråd skal pålægge en medarbejder at ændre sin arbejdsmåde, hvis den ikke er forsvarlig. Det gælder også, hvis medarbejderen bevidst har valgt at gøre arbejdet på en bestemt måde, selv om han eller hun ved, at den ikke lever op til krav og regler om sikkerhed. Hvis der er ulykkes- eller sundhedsfare ved et arbejde, skal arbejdsgiveren sørge for, at medarbejderne bliver gjort bekendt med faren. Arbejdsgiveren skal også sørge for, at medarbejdere får den oplæring og instruktion, som er nødvendig for, at de kan udføre deres arbejde uden fare for sig selv eller andre.

Hvis Arbejdstilsynet skriftligt udsteder et påbud om forhold på en af de folkekirkelige arbejdspladser, har menighedsrådet som arbejdsgiver pligt til at gøre de ansatte eller deres sikkerheds- og tillidsrepræsentanter hvor de findes bekendt med påbudet.

Præsternes arbejdsgiver er Kirkeministeriet. Et menighedsråd kan derfor ikke pålægge en præst at udføre arbejdet på en bestemt måde. Menighedsrådet har dog alligevel i nogen grad medansvar for præsternes arbejdsmiljø.

Menighedsrådet er ansvarlig for både kirke, kirkegård, sognegård, præstegård og andre bygninger. Derfor har menighedsrådet også pligt til at bidrage til, at de steder, hvor præsten skal arbejde i kirken, på kontor eller på kirkegård er indrettet, så præsten har gode arbejdsforhold.

Det er menighedsrådet som helhed, der er arbejdsgiver for medarbejderne ved kirken og på kirkegården. Derfor har menighedsrådet også som helhed ansvaret og pligterne i forhold til arbejdsmiljøet.

I det daglige er det dog kun menighedsrådets kontaktperson til medarbejderne, der udøver rådets funktion som arbejdsgiver. Det er derfor i første række kontaktpersonen, der står for arbejdsgiverens tilsyn med, at medarbejderne overholder de forskellige regler om arbejdsmiljø. Og det er kun kontaktpersonen, der på rådets vegne kan pålægge medarbejdere at ændre deres arbejdsmåder, så de bliver sikkerheds- og sundhedsmæssigt forsvarlige.

Læs mere (Arbejds miljø i folkekirken - En vejledning for menighedsråd og medarbejdere i folkekirken, Kirkeministeriet 1997).

Arbejdspladsvurdering

Menighedsrådet har som arbejdsgiver pligt til at sørge for, at der udarbejdes en skriftlig arbejdspladsvurdering (APV), som sikrer, at alle væsentlige arbejdsmiljøproblemer inddrages i virksomhedens arbejdsmiljøarbejde. Arbejdsmiljøproblemer og løsningsforslag skal fremgå af APV'en med angivelse af tidsfrister og den ansvarlige for udførelsen. APV skal løbende opdateres.

APV'en er et arbejdsredskab, som lovgivningen stiller krav om, men skal ikke sendes til eller godkendes af Arbejdstilsynet. APV'en skal forefindes på arbejdsstedet og være til rådighed for menighedsråd, daglige ledelse og ansatte. Alle skal være informeret om, hvor APV er tilgængelig.

Skemaer til arbejdspladsvurdering findes på [Kirkeministeriets hjemmeside/andre publikationer](#)

Byggeprogram

Byggeprogrammet omfatter byggeopgavens forudsætninger og bygherrens krav og ønsker til byggeriets omfang, funktion, arkitektur, teknisk og miljømæssig kvalitet, drift og vedligehold samt oplysninger om byggeopgavens økonomiske forudsætninger og tidsplan. Byggeprogrammet opstilles af menighedsrådet, evt. i samarbejde med rådgiver, og danner grundlag for rådgiverens opgaveløsning.

Dispositionsforslag

Dispositionsforslag udarbejdes i dialog mellem bygherre og rådgiver og er et motiveret forslag til miljømæssig, æstetisk, funktionel, teknisk og økonomisk løsning af byggeopgaven.

Dispositionsforslaget er en overordnet skitse med en lav detaljeringsgrad og danner grundlag for projektforslaget.

Dispositionsforslaget udarbejdes på grundlag af byggeprogrammet i tæt samarbejde med bygherren.

I dispositionsforslaget indgår tillige en redegørelse for de vigtigste økonomiske oplysninger, koordineret og samlet i et planlægningsbudget, samt en foreløbig tidsplan for projektering og udførelse.

Forprojekt/skitseforslag

Forprojektet er en gennemarbejdning af det af bygherren godkendte projektforslag og udarbejdes principielt uden bygherrens medvirken.

Forprojektet danner grundlag for den principielle, offentlige myndighedsbehandling, der ofte er indledt under programmeringen. I forprojektet fastlægges byggeopgaven i alt væsentligt kvantitativt og kvalitativt.

Når projektforslaget er godkendt af bygherren, og de bevillingsmæssige forhold er afklaret, kan bygherren sætte den egentlige projektering i gang.

Hovedprojekt/detailforslag

Hovedprojektet udgør en entydig fastlæggelse af byggeopgaven, som danner grundlag for endelig, offentlig myndighedsgodkendelse og gennemførelse af byggeriet.

Hovedprojektet danner grundlag for at indhente tilbud og indgå entrepriseaftaler.

I hovedprojektet fastlægges byggeopgaven entydigt og med en sådan detaljeringsgrad, at projektet kan danne grundlag for endelig, offentlig myndighedsgodkendelse og gennemførelse af byggeriet. I fag-, stor- og hovedentreprise danner hovedprojektet desuden grundlag for at indhente tilbud og indgå entrepriseaftaler.

Hovedprojektet består af hovedtegninger, oversigtstegninger, bygningsdelstegninger og detailtegninger samt detaljerede beskrivelser, der redegør for krav til materialer og udførelse.

Den projekterende rådgivers ydelser i projekteringsfasen omfatter normalt udarbejdelse af det udbudsmateriale, der er nødvendigt ud over selve projektet.

Ideoplæg

Et idéoplæg er den første bearbejdning af bygherrens tanker og idéer i form af en overordnet beskrivelse af et bygge – eller anlægsprojekt og (evt.) en råskitse. Såfremt der ikke allerede foreligger tegningsmateriale, kan klienten overdrage til rådgiveren at foretage registrering, opmåling og optegning af eventuelle eksisterende anlæg og bygninger. Ved ombygningsopgaver kan idéoplægget indeholde en forhåndsregistrering til brug for programarbejdet.

Projekteringsfaser

Den projekterende rådgivers arbejde er opdelt i:

- forslagsfasen, der omfatter dispositionsforslag og projektforslag
- projektfasen, der omfatter forprojekt og hovedprojekt.

Med faseopdelingen tilsigtes en trinvis opbygning af projektet, således at bygherren ved afslutningen af den enkelte fase kan tage stilling til, om grundlaget for det mere detaljerede projekteringsarbejde i den følgende fase er tilstrækkeligt og i overensstemmelse med bygherrens intentioner. Ofte er det en god ide at indlede et projekt med udarbejdelse af et idéoplæg med et groft økonomisk overslag som grundlag for den økonomiske planlægning i provstiet / ligningsområdet.

Projekteringsforslag

Projektforslaget er en videre udbygning af dispositionsforslaget og er den projekterende rådgivers forslag til, hvorledes opgaven i alt væsentlighed kan realiseres. Projektforslaget udarbejdes i dialog med bygherren.

Projektforslaget angiver opgavens æstetiske, funktionelle, tekniske, miljømæssige og økonomiske detaljer i et sådant omfang, at bygherren på dette grundlag kan træffe beslutning, om projektet skal gennemføres som foreslået, eller om det skal ændres eller opgives.

Der skal således i projektforslaget være taget stilling til alle betydende spørgsmål vedrørende byggeriets ydre fremtræden, planudformning, konstruktions-, materiale- og installationsvalg samt andre forhold, der er afgørende for byggeriets funktion og kvalitet.

Til projektforslaget skal tillige være udarbejdet et styrende budget, således at der på dette grundlag kan træffes de fornødne bevillingsmæssige dispositioner.

Projektforslaget skal endvidere indeholde en tidsplan for projektering og udførelse samt forslag til entreprise- og udbudsform.

Tilgængelighed

Regeringens politik om tilgængelighed omfatter alle former for handicap, ikke blot bevægelseshæmmede, men blandt andet også personer med nedsat syn og hørelse.

Bygninger samt tilhørende stier, kørselsadgang, p-pladser mv. skal udformes med hensyntagen til personer, hvis bevægelses- og orienteringsevne er nedsat. Det gælder såvel ved nybyggeri som ved om- eller tilbygninger. Kravene fremgår blandt andet af byggelovgivningen. Dansk Standard om tilgængelighed for alle (DS 3028) kan i den forbindelse anvendes som inspirationskilde.

Ved kirkebygninger gør særlige hensyn sig gældende, så som arkæologiske, antikvariske, historiske arkitektoniske og æstetiske hensyn, der begrunder lovgivningens krav om sagkyndig bistand af arkitekt med grundigt kendskab til kirkebygninger.

Statstilskud

Menighedsrådet kan søge om statstilskud til mere omfattende istandsættelser eller restaurering af kirker uanset kirkens alder, af kirkers historiske inventar og udsmykning samt af særligt bevaringsværdige gravminder.

Menighedsrådet ansøger om statstilskud på særlig blanket, som fås ved stiftsøvrigheden.

Menighedsrådet sender ansøgningen til Kirkeministeriet gennem provstiudvalget og stiftsøvrigheden.

Principgodkendelse

Visse sager skal behandles to gange. Stiftsøvrigheden kan på baggrund af skitseprojekt/ideoplæg i første omgang meddele principgodkendelse.

Rådgivningsaftale/aftale om teknisk rådgivning og bistand

Arkitekten skal bruges standardformularen efter ABR 89. Nogle stifter yder rådgivning om indholdet.

Udlånspolitik / lån i stiftsmidlerne

Kirkernes kapitaler forvaltes af stiftsrådet.

Kapitalerne består primært af salgs- og erstatningssummer og gravstedskapitaler.

Kapitalerne skal fortrinsvis bruges til udlån til kirkerne og præsteembederne til arbejder på kirkegården, graverfaciliteter, sognegårde, præstegårde, præstegårdsbrug m.v., samt til køb af jord til kirken eller præsteembedet.

Den kapital, der ikke er udlånt til kirker eller præsteembeder forvaltes bedst muligt af stifternes fælles kapitalforvaltning (fra den 1. november 2010).

Hvert enkelt stiftsråd har fastlagt en politik for udlån af stiftsmidlerne som omhandler:

hvad der kan ydes lån til

- hvilke oplysninger der skal bruges for at yde lån
- hvilken type lån der kan optages
- låneperiode
- rente af lån
- udbetaling af lån
- tilbagebetaling af lån

Menighedsrådet kan rette henvendelse til stiftet og få oplysninger om den udlånspolitik der gælder i deres stift.

Når menighedsrådet **overvejer** at gennemføre et byggeprojekt (nybyggeri eller til/ombygning) er det vigtigt at afklare de økonomiske muligheder for at gennemføre projektet i samarbejde med provstiudvalget.

Provstiudvalget vil typisk have en mere eller mindre fastlagt prioritering af de projekter og opgaver der skal gennemføres i provstiet, og det er vigtigt at få en aftale om, hvor i prioriteringsrækken det ønskede projekt kan indgå.

Menighedsrådet skal derfor have en afklaring af, hvor mange midler det selv kan betale til projektet, og hvor mange penge der evt. vil være behov for at låne i stiftsmidlerne.

Samtidig med at menighedsrådet skal afklare den økonomiske ramme sammen med provstiudvalget er det også vigtigt at få et indtryk af projektets omfang. Menighedsrådet skal i den forbindelse typisk rette henvendelse til en arkitekt (eller anden relevant rådgiver) for at skitsere projektet og dermed den økonomiske ramme.

Menighedsrådet anbefales at indgå aftale med arkitekten (eller rådgiver) om indenfor et på forhånd aftalt honorar at lave en skitse over projektet og den økonomiske ramme.

Dette skitseprojekt vil typisk være tilstrækkeligt til at provstiudvalget kan vurdere de økonomiske muligheder for at gennemføre projektet og det vil typisk også være tilstrækkeligt til at provstiudvalg eller stiftsøvrighed kan vurdere/godkende projektet til detailprojektering.

Det kan vise sig, at der er behov for at reducere projektet eller evt. etapeopdele det på grund af økonomien og det er derfor hensigtsmæssigt, at projektet på dette indledende stadium ikke er blevet for detaljeret og at der ikke er brugt for mange penge på arkitekt (eller andre rådgivere).

Økonomi / finansiering

Når menighedsrådet **overvejer** at gennemføre et byggeprojekt (nybyggeri eller til/ombygning) er det vigtigt at afklare de økonomiske muligheder for at gennemføre projektet i samarbejde med provstiudvalget.

Provstiudvalget vil typisk have en mere eller mindre fastlagt prioritering af de projekter og opgaver der skal gennemføres i provstiet, og det er vigtigt at få en aftale om, hvor i prioriteringsrækken det ønskede projekt kan indgå.

Menighedsrådet skal derfor have en afklaring af, hvor mange midler det selv kan betale til projektet, og hvor mange penge der evt. vil være behov for at låne i stiftsmidlerne.

Samtidig med at menighedsrådet skal afklare den økonomiske ramme sammen med provstiudvalget er det også vigtigt at få et indtryk af projektets omfang. Menighedsrådet skal i den forbindelse typisk rette henvendelse til en arkitekt (eller anden relevant rådgiver) for at skitsere projektet og dermed den økonomiske ramme.

Menighedsrådet anbefales at indgå aftale med arkitekten (eller rådgiver) om indenfor et på forhånd aftalt honorar at lave en skitse over projektet og den økonomiske ramme.

Dette skitseprojekt vil typisk være tilstrækkeligt til at provstiudvalget kan vurdere de økonomiske muligheder for at gennemføre projektet og det vil typisk også være tilstrækkeligt til at provstiudvalg eller stiftsøvrighed kan vurdere/godkende projektet til detailprojektering.

Det kan vise sig, at der er behov for at reducere projektet eller evt. etapeopdele det på grund af økonomien og det er derfor hensigtsmæssigt, at projektet på dette indledende stadium ikke er blevet for detaljeret og at der ikke er brugt for mange penge på arkitekt (eller andre rådgivere).

Blanketter og artikler m.m.

På denne side forsøger Stifterne at samle blanketter og relevante artikler, som kan være til inspiration for alle.

Blanketter:

 [Akademiraadets udvalg for Kirkekunst](#)

 [Ansøgningsskema til menighedsråd vedr. byggesager](#)

 [Ansøgningsskema vedr. anlægsarbejder.xls](#) - skema til inspiration for provstierne.

Artikler:

[Anvendelse af imprægneringsmidler på kirkefacade - brev fra Haderslev Stift.pdf](#)

[Brandsikkerhed i kirker - brev fra Fyens Stift.pdf](#)

[Brandsikkerhed i kirker, oversigtsnotat - vejledning Fyens Stift.pdf](#)

 [Energioptimering af kirkerne.pdf](#)

[Nationalmuseet vedr. automatisering af klokker - generel vejledning.pdf](#)

[Nationalmuseet vedr. oprydning på loft og tømning af hvælvingslommer- generel vejledning.pdf](#)

[Ozon orgler.pdf](#)

Tyverisikring/forsikringsforanstaltninger:

Der er hjælp at hente i publikationen *Orientering fra Kirkeministeriet om tyverisikring(2003)* på ministeriets hjemmeside:

[Vejledninger vedr. tyverisikring.](#)

Vejledningen er også optaget som bilag 7 i Forsikringshåndbogen:

[Bilag 7 - vejledning i mekanisk sikring mod tyveri](#)

[Vejledning om middelalder kirkens konstruktioner - læs mere](#)

http://miliki.dk/fileadmin/share/publikationer/Middelalderkirkens_konstruktioner.pdf

Nyhedsbreve:

Her kan du læse de af arbejdsgruppens udsendte nyhedsbreve:

[NYHEDSBREV - nr. 3 - april 2012](#)

[NYHEDSBREV - nr. 2 - maj 2011](#)

[NYHEDSBREV - nr. 1 - august 2010](#)

Andre regler

På denne side findes der link til love og regler:

[AB 92 - Standardregler mellem bygherre og entreprenør](#)

[Kirkeministeriets love og regler \(Retsinformation\)](#)

[Konkurrencestyrelsen](#)

[Kulturarvstyrelsen](#)

[Udbud - annonceringspligt for visse indkøb af varer og tjenesteydelser](#)

[Udbudsportalen](#)

[Tilbudsloven - kort sagt rev jan 2012.pdf](#)

[Annoncering og indhentning af tilbud tærskelværdier 2012.pdf](#)

Hvem må hvad?

Oversigt over hvem der har kompetence i de enkelte byggesager

Menighedsrådet:

- Istandsættelse af bygninger, der er under 100 år.
- Ændring eller istandsættelse af inventar, der er under 100 år gammelt (dog ikke alter, døbefont, prædikestol, varmeanlæg, tårnure, orgler og klokker, hvor stiftsøvrigheden har kompetencen uanset inventarets alder).
- Anskaffelse, ændring eller istandsættelse af mindre, flytbare orgler, automatiske ringeanlæg og lydanlæg, belysning af kirken mm. i kirken.
- Anskaffelse af løse kunstgenstande og tekstiler til Kirken.
- Anskaffelse af inventar i øvrigt.
- Istandsættelse af bygninger til brug for kirken eller kirkegården.
- Belysning eller befæstelse af gange på kirkegården.
- Andre foranstaltninger vedrørende kirke eller kirkegård, hvor afgørelsen ikke udtrykkeligt er henlagt til provstiudvalg eller stiftsøvrighed.
- Almindelig vedligeholdelse af præsteboliger og landbrugsbygninger.

NB. Vær opmærksom på at når, der foretages indgreb i træ- murværk mv., skal det godkendes af stiftsøvrigheden og eventuel ændring af liturgisk udtryk af kirken kan kræve godkendelse af Biskoppen.

Provstiudvalget:

- Ændring og regulering af kirkegårdens indretning.
- Fjernelse af træer på kirkegården.
- Dræning af kirkegårde (dog ikke omfangsdræn omkring kirker, der er over 100 år gamle, hvilket kræver stiftsøvrighedens godkendelse).
- Alle spørgsmål omkring forpagtning af præstegårdsbrug.
- Opførelse, nedrivning, køb, salg, ombygning eller udvidelse af præsteboliger inkl. kontor og evt. konfirmandstue.
- Køb, salg, ombygning, opførelse eller nedrivning af bygning udenfor kirkegården til brug for kirken eller kirkegården.
- Køb og salg af arealer til brug for kirken eller kirkegården.

NB. Vær opmærksom på, uanset stiftsøvrigheden ikke skal godkende bygninger beliggende udenfor kirkegården, bliver stiftsøvrigheden hørt af Fredningsmyndighederne, når der er en fredning på området.

Stiftsøvrigheden:

- Udvidelse, ombygning og ændring af kirkebygninger uanset disses alder.
- Istandsættelse af kirkebygninger, der er over 100 år gamle.
- Restaurering af kalkmalerier efter et af menighedsrådet indhentet forslag fra Nationalmuseet.
- Ændring og istandsættelse af inventar, der er over 100 år gammelt, efter et af menighedsrådet indhentet forslag fra Nationalmuseet.
- Anskaffelse ændring eller istandsættelse af alter, døbefont, prædikestol, varmeanlæg, tårnure, orgler eller klokker (inkl. armatur, klokkestol og forslag til inskription af ny klokke).
- Fjernelse af inventar og udsmykning af kunstnerisk eller historisk værdi.
- Anskaffelse af ikke-løs kunstnerisk udsmykning af Kirkenettet ændring eller istandsættelse af bestående kunstnerisk udsmykning. Hvis udsmykningen er over 100 år gammelt skal menighedsrådet indhente forslag fra Nationalmusset forinden sagen forelægges for stiftsøvrigheden.
- Ændring, omsætning eller nedrivning af kirkegårdens indhegning eller indgangspartier.